

ISSN 2524-0986

 **iScience**TM

АКТУАЛЬНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

ЖУРНАЛ

Выпуск 1(45)

Часть 2

Переяслав-Хмельницкий
2019



АКТУАЛЬНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

ВЫПУСК 1(45)
Часть 2

Январь 2019 г.

ЖУРНАЛ

Выходит – 12 раз в год (ежемесячно)
Издается с июня 2015 года

Включен в наукометрические базы:

РИНЦ http://elibrary.ru/title_about.asp?id=58411

Google Scholar

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=JP57y1kAAAAJ&hl=uk>

Бібліометрика української науки

http://nbuviap.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=journals

Index Copernicus

<http://journals.indexcopernicus.com/++++,p24785301,3.html>

Переяслав-Хмельницький

УДК 001.891(100) «20»

ББК 72.4

A43

Главный редактор:

Коцур В.П., доктор исторических наук, профессор, академик Национальной академии педагогических наук Украины

Редколлегия:

Базалук О.А.	д-р филос. наук, профессор (Украина)
Доброскок И.И.	д-р пед. наук, профессор (Украина)
Кабакбаев С.Ж.	д-р физ.-мат. наук, профессор (Казахстан)
Мусабекова Г.Т.	д-р пед. наук, профессор (Казахстан)
Смырнов И.Г.	д-р геогр. наук, профессор (Украина)
Исак О.В.	д-р социол. наук (Молдова)
Лю Бинцянь	д-р искусствоведения (КНР)
Тамулет В.Н.	д-р ист. наук (Молдова)
Брынза С.М.	д-р юрид. наук, профессор (Молдова)
Мартынюк Т.В.	д-р искусствоведения (Украина)
Тихон А.С.	д-р мед. наук, доцент (Молдова)
Горашенко А.Ю.	д-р пед. наук, доцент (Молдова)
Алиева-Кенгерли Г.Т.	д-р филол. наук, профессор (Азербайджан)
Айдосов А.А.	д-р техн. наук, профессор (Казахстан)
Лозова Т.М.	д-р техн. наук, профессор (Украина)
Сидоренко О.В.	д-р техн. наук, профессор (Украина)
Егизарян А.К.	д-р пед. наук, профессор (Армения)
Алиев З.Г.	д-р аграрных наук, профессор, академик (Азербайджан)
Партоев К.	д-р с.-х. наук, профессор (Таджикистан)
Цибулько Л.Г.	д-р пед. наук, доцент, профессор (Украина)
Баймухамедов М.Ф.	д-р техн. наук, профессор (Казахстан)
Мусабаева М.Н.	д-р геогр. наук, профессор (Казахстан)
Хеладзе Н.Д.	канд. хим. наук (Грузия)
Таласпаева Ж.С.	канд. филол. наук, профессор (Казахстан)
Чернов Б.О.	канд. пед. наук, профессор (Украина)
Мартынюк А.К.	канд. искусствоведения (Украина)
Воловык Л.М.	канд. геогр. наук (Украина)
Ковальська К.В.	канд. ист. наук (Украина)
Амрахов В.Т.	канд. экон. наук, доцент (Азербайджан)
Мкртчян К.Г.	канд. техн. наук, доцент (Армения)
Стати В.А.	канд. юрид. наук, доцент (Молдова)
Бугаевский К.А.	канд. мед. наук, доцент (Украина)
Цибулько Г.Я.	канд. пед. наук, доцент (Украина)

Актуальные научные исследования в современном мире // Журнал - Переяслав-Хмельницкий, 2019. - Вып. 1(45), ч. 2 – 152 с.

Языки издания: українська, русский, english, polski, беларуская, казакша, o'zbek, limba română, кыргыз тили, ჯჷჷრტუ

Сборник предназначен для научных работников и преподавателей высших учебных заведений. Может использоваться в учебном процессе, в том числе в процессе обучения аспирантов, подготовки магистров и бакалавров в целях углубленного рассмотрения соответствующих проблем. Все статьи сборника прошли рецензирование, сохраняют авторскую редакцию, всю ответственность за содержание несут авторы.

УДК 001.891(100) «20»

ББК 72.4

A43

УДК [373.5.091.33:911]:005.963.3

Тамбовцев Геннадій Вілійович,
Іванова Валентина Михайлівна, Непша Олександр Вікторович
Мелітопольський державний педагогічний
університет ім. Б. Хмельницького
(Мелітополь, Україна)

ШКІЛЬНІ КРАЄЗНАВЧО-ГЕОГРАФІЧНІ ЕКСКУРСІЇ ПО ВИВЧЕННЮ ГЕОЛОГІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Аннотация. В статье авторы раскрыли значение школьных краеведческо-географических экскурсий на геологические объекты в формировании геолого-геоморфологических знаний учащихся общеобразовательных школ. Представлен пример проведения геологических экскурсий на Спасский карьер строительных песков Мелитопольского района Запорожской области.

Ключевые слова: школьные экскурсии, геологические знания, ученики общеобразовательных школ, навыки, умения, геологические понятия.

*Tambovtsev Gennadiy, Ivanova Valentina, Nepsha Alexandr
Melitopol State Pedagogical University. B. Khmelnytsky
(Melitopol, Ukraine)*

SCHOOL CURRICULUMS AND GEOGRAPHIC EXCURSIONS ON THE STUDY OF GEOLOGICAL OBJECTS

Annotation. In the article, the authors revealed the importance of school local history and geographic excursions to geological objects in the formation of geological and geomorphological knowledge of students in secondary schools. An example of geological excursions to the Spassky quarry of the construction sands of the Melitopol region of Zaporizhzhya region is presented.

Keywords: school trips, geological knowledge, pupils of secondary schools, skills, abilities, geological concepts.

Краєзнавчо-географічні екскурсії є найважливішим засобом пізнання географії рідного краю, його історії, перетворення природи і господарства. Як писав основоположник сучасної географічної науки М.М. Баранський, «екскурсія – це переклад географії зі сторінок підручника в життя» [1]. Під час проведення екскурсії учні можуть переконатися, що природні компоненти взаємопов'язані один з одним, утворюючи природно-територіальні комплекси [2, с. 64]. Ця теза є основою світоглядної ідеї шкільної географії. Передбачені навчальними програмами екскурсії є обов'язковими і проводяться в рамках навчального часу, відведеного на вивчення того чи іншого предмета. Як і інші організаційні форми навчання, екскурсії реалізують дидактичні принципи (науковості, зв'язку навчання з життям, наочності та ін.), сприяють розгляду досліджуваних явищ в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, формування пізнавальних інтересів, колективістських відносин, національно-

патріотичних, естетичних та інших якостей особистості, підготовці учнів до практичної діяльності та професійної орієнтації [3, с. 271; 4, с. 72].

Викладання дисциплін про природу (зокрема геологічного аспекту в географічній науці) вимагає наочності, так званого «польового» підходу. Примітний той факт, що в середині ХХ століття студенти природничо-наукових факультетів педагогічних закладів вищої освіти в обов'язковому порядку проходили польову практику з фахових дисциплін з обов'язковим включенням в її зміст організацію і проведення екскурсій на місцевості. Майбутні вчителі географії і біології обов'язково на навчальних практиках з геології, метеорології, географії ґрунтів, геоморфології, гідрології, фізичної географії, ботаніки, зоології розробляли маршрути екскурсій та походів по вивченню ґрунтів, рельєфу, гідрографії, погодних умов, рослинного і тваринного світу рідного краю [5, с. 108].

Геологічні знання мають важливе світоглядне значення, як в системі інтелектуального розвитку особистості, так і в підвищенні екологічної безпеки суспільства. Питання про геологічну грамотність в середній школі ставилося багатьма вченими, у тому числі В.Д. Войлошниковим [6], А.О. Березовська та ін. [7], Л.М. Даценко [13], В.М. Ивановою [8], О.В. Мугою [9], О.В. Непшою, М.Д. Крочак [10], С.Г. Половкою [11], Л.А. Прохоровою [12]. У своїх роботах вони вказували на важливу роль геологічної освіти в системі шкільної географії.

Для проведення позакласних заходів з геології, таких як польовий практикум, туристичний похід, геологічна екскурсія по певним геологічним об'єктам, вчителю необхідно на основі теоретичних знань допомогти дітям придбати необхідні вміння та навички роботи зі спеціальним геологічним обладнанням, картами, гірським компасом, приладами, вивчення яких обов'язковою шкільною програмою не передбачено [13, с. 44; 14, с. 122; 15, с. 401]. Звідси – необхідність організації позакласної роботи для учнів, які виявляють особливий інтерес до геології. Розвиток же пізнавального інтересу до предмету залежить, звичайно ж, від рівня ерудиції, педагогічної майстерності, ентузіазму, зацікавленості в успіху, пропаганди важливості геолого-геоморфологічних знань вчителя [8, с. 110; 12, с. 179; 16, с. 208].

В якості навчального полігону для проведення шкільних геологічних екскурсій може бути використаний робочий кар'єр Спаського родовища будівельних пісків. Родовище розмішено в долині річки Молочна, в 5 кілометрах на північний схід від с. Спаське Мелітопольського району Запорізької області (рис. 1).



Рис. 1. Загальний вигляд Спаського кар'єру будівельних пісків [17]

В геологічній будові Спаського родовища беруть участь піски понтичного ярусу, куяльницьких відкладів. Піски (косошаруваті) розвинені в крайовій зоні поширення відкладів понтичного регіоярусу (N₁p), тобто поблизу р. Молочна. Загальна потужність становить 0-20 м. Піски понтичного ярусу світло-жовті і білі, дрібнозернисті, місцями з піщаними конкреціями. У важкій фракції характерні циркон, дистен, силіманіт, рутил, андалузит, турмалін, ільменіт, лейкоксен, гідрогетит, пірит. Глиниста речовина представлена монтморилонітом.

Піски Спаського родовища відносяться до групи тонких – 98% та дуже тонких – 2%. Вміст пиловидних та глинистих часток в пісках не значний, а вміст кварцу більше 90%, тому піски відносяться до кварцових (табл. 1) [17].

Таблица 1

Мінералогічний склад пісків Спаського родовища [17]

Найменування	SiO ₂	Fe ₂ O ₃	Al ₂ O ₃	SO ₃	TiO ₂
Склад, %	97,88- 99,10	0,037-0,24	0,19-0,22	0,01-0,05	0,042-0,093

Знайомство з об'єктом слід починати з 6 класу в ході вивчення початкового курсу фізичної географії, коли дається уявлення про рельєф, геологічну будову. Дослідження проводиться з використанням типових планів, прийнятих в навчанні географії. Застосування типологічного підходу дозволяє формувати вміння логічно мислити, систематизувати знання, робити висновки і прогнози. Після закінчення дослідження об'єкта екскурсійного показу необхідне проведення заключної бесіди з узагальненням вивченого матеріалу.

В рамках курсу географії 7 класу при вивченні літосфери Землі можливе проведення екскурсії з метою усвідомлення школярами ролі літосфери в

географічній оболонці. Крім того, вивчення теми про розміщення корисних копалин доцільно завершити екскурсією на піщаний кар'єр.

Формування понять триває в 8 класі в рамках курсу «Україна у світі: природа, населення». На прикладі кар'єра школярі можуть познайомитися з геологічною історією місцевості, основами стратиграфії і палеонтології. Крім того, на території об'єкта можливе проведення спостережень за комплексом екзогенних геологічних процесів (осипання, карст, ерозія). Кар'єр є класичною ілюстрацією приуроченості геоecологічних небезпек до зон тріщинуватості. Слід зазначити, що проведення екскурсій при вивченні фізичної географії має особливу цінність, оскільки в шкільній програмі виділяється обмежена кількість годин на вивчення геологічних, геоморфологічних та інших природних процесів [11, с. 30-34].

У 9 класі, при вивченні курсу «Україна і світове господарство», а також регіонального компоненту шкільної географії, під час екскурсії на кар'єр учні зможуть виявити взаємозв'язки між геологічною будовою місцевості та її господарським освоєнням. На практиці може бути сформовано поняття про природно-ресурсний потенціал Мелітопольського району та передумови розвитку тут видобувної промисловості, а також про екологічні проблеми галузі. Екскурсія на територію кар'єра також дозволить отримати уявлення про геологічну спадщину, раціональне використання мінеральних природних ресурсів.

В цілому, в ході проведення геологічних екскурсій учні набувають навичок дослідницької роботи в польових умовах і подальшої обробки отриманих даних [18, с. 342]. Оскільки в шкільній програмі виділяється обмежена кількість годин на вивчення геологічних, геоморфологічних процесів, то проведення геологічних екскурсій набуває особливої цінності, так само як і застосування активних методів навчання на уроках, що дозволяють учням виявляти вміння самостійної роботи, потреба в самоосвіті в усіх напрямках географічної науки, в тому числі геології, геоморфології, палеонтології, історичної геології [14, 15].

Таким чином, навчальні екскурсії складають важливу ланку в системі шкільної географії. Очевидно, що їх зміст, характер практичних робіт на місцевості і з'ясування причинно-наслідкових зв'язків ускладнюється від класу до класу, нарощується ступінь складності завдань, послідовно формуються нові географічні та геологічні поняття. Проведення шкільних екскурсій на територію Спаського піщаного кар'єру відповідає одній з його головних цілей – вихованню екологічної культури молоді та формуванню понять про раціональне природокористування мінеральних багатств рідного краю [19, 20].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии / Н.Н. Баранский. – М.: Учпедгиз, 1960. – 303 с.
2. Непша О.В. Особливості організації та проведення географічних екскурсій / О.В. Непша, Д.В. Яровой // Актуальные научные исследования в современном мире: XXVII Междунар. научн. конф., 26-27 июля 2017 г., Переяслав-Хмельницкий. // Сб. научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2017. – Вып. 7(27), ч. 1 – С. 6-10.

3. Тамбовцев Г. Роль і значення екскурсій в природу в екологічному вихованні школярів / Г. Тамбовцев, В. Іванова, Т. Сапун // Формування стратегії міжнародної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології: тези міжнародної науково-практичної конференції (13-14 вересня 2018 р., м. Мелітополь). – Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2018. – С. 271-274.
4. Мацюра О.В. Екологічна стежка як активний засіб формування принципів екологічного гуманізму / О.В. Мацюра, А.М. Солоненко // Постметодика. – № 4-5. – Полтава, 2005. – С. 72-75.
5. Непша О.В. Роль комплексної польової практики з фізичної географії у формуванні в студентів навичок і вмій екологічної освіти у їх подальшій професійній діяльності / О.В. Непша // Екологія: наука, освіта, природоохоронна діяльність: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К.: Науковий світ, 2007. – С. 108.
6. Геология в школьном курсе географии: Из опыта работы /Под ред. В.Д. Войлошникова. – М.: Просвещение, 1983. – 112 с.
7. Березовская А.О. Геологические понятия в школьном курсе географии / А.О. Березовская, А.Д. Глушкова, С.Н. Коваленко. – Иркутск: Изд-во ГОУ ВПО «Иркут. гос. пед. ун-т», 2003. – 87 с.
8. Іванова В.М. Елементи геології в шкільних курсах природознавства і географії / В.М. Іванова, О.В. Непша, Т.О. Сапун // Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. – С.110-113.
9. Муга О.В. Методика формування геолого-геоморфологічних умінь в школьному курсі фізичної географії: Автореф. дисерт. на соиск. учен. степ. к.п.н.:спец. 13.00.02 /Муша Ольга Василівна. – СПб, 200. – 19 с.
10. Крочак М. Д. Від шкільного спецкурсу «Надра Землі» (основи геології) до геологічного ліцею / М.Д. Крочак, Т.П. Марченко // «Современные проблемы геологии»: Сб. научных трудов посвященный 155-летию со дня рождения академика Павла Аполлоновича Тутковского – К., 2013. – С. 36-40.
11. Половка С.Г. Геологія в шкільному курсі фізичної географії / С.Г. Половка // Матер. Всеукр. Інтер.-конф. «Інформаційний банк і бази даних у підготовці майбутнього вчителя географії». – Умань, УДПУ. – С. 30-34.
12. Прохорова Л.А. Роль і місце геологічних знань і умінь в шкільній географічній освіті / Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова // Формування стратегії міжнародної комунікації особистості учня в онтогенезі: від методики до методології: тези міжнародної науково-практичної конференції (13-14.09. 2018 р., м. Мелітополь). – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. – С.179-182.
13. Даценко Л.М. Місце екскурсій і походів у вивченні корисних копалин в шкільному курсі географії / Л.М. Даценко, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша, Ю.І. Самек // Географія та екологія: наука і освіта. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Географія та екологія: наука і освіта», 17- 18 квітня 2008 р. – Умань: СПД Сочінський, 2008. – С. 44-47.

14. Непша О.В. Шкільна геологічна екскурсія як засіб екологічного та національно-патріотичного виховання Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики: матеріали XI Міжнародної Інтернет-конференції (Мелітополь, 22-24 січня, 2019 року) /за заг. ред. В.І. Лисенка, Н.М. Сурядної. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2019. – С. 122-123.
15. Зав'ялова Т.В. Туристський похід з учнями по вивченню геології рідного краю / Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша, Л.А. Прохорова // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції / [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Баку –Ужгород – Дрогобич: Пóсвіт, 2017. – С. 401-403.
16. Прохорова Л.А. Деякі прийоми та методи вивчення мінеральних ресурсів в школі / Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т. В. Зав'ялова Особистісно-професійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14-16 червня 2018 р., м. Мелітополь). – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. – С. 208-211.
17. Кар'єр «Спаське родовище будівельних матеріалів» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://vam-pesok.com.ua/ua/>.
18. Василюк Л.А. Дослідницька робота в процесі вивчення географії (з досвіду роботи в Любимській ЗОШ Каховського району Херсонської області) / Л.А. Василюк, О.В. Непша // Сучасна наука: тенденції та перспективи: матеріали регіональної internet-конф. молодих учених (15-19 травня 2017 р.). – Мелітополь, 2017. – С. 342-344.
19. Прохорова Л.А. Екологічна освіта та виховання молоді як основа екологічної культури суспільства / Л.А. Прохорова, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша// Дискурс в умовах мінливості соціокультурного простору: матеріали Всеукраїнської науково- практичної конференції з міжнародною участю. – Мелітополь: Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького. – С. 143-146.
20. Непша О.В. Мета та завдання шкільного краєзнавства / О.В. Непша, Т.О. Сапун, Г.В. Тамбовцев // Мелітопольські краєзнавчі читання /Зб. матеріалів IV відкритої регіональної науково-практичної конференції, 21 грудня 2018 р. на базі Мелітопольського міського краєзнавчого музею. – Мелітополь, 2018. – С. 114-117.